

ੴ ੧੦੯

ਦੈਵਤ

卷之三

१५

四
卷之三

ਮਾਰਾ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਜੁਧ

ਜਿਸਤੀ

ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

五

[ਰਜਿਸਟਰੇਟ ਮੁਕਾਬਲ ਏਕਟ ੨੧ ਸੰਘ ੧੯੬੦]

ਵਜੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ
ਛਾਈ ਵਜੀਰਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਯਤਨ

ਨਾਲ ਛਪਵਾਇਆ ॥

ਤੀਜੀ ਵੇਰ

9000

छेदा १।

੧ ਚੀ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅਜ ਆਪਦੇ ਸਾਮਨੇ ਉਹਦਰਦ
 ਨਾਕ ਕਿਸਾ ਖੋਲਕੇ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੀ
 ਕੌਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਵਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਪਾ ਵਿਤੀ ਹੈ
 । ਜਦ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਚਾਲੀ ਸਿਖਾਂ ਨੇ
 ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਭੰਨੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਦਿਆ
 ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਚੁਧਯਾਏ ਅਰ ਬੇਹਦ ਕੁਦਰਤੀ
 ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਹਦ ਬੰਨੂਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ
 ਦੇਸੁਲਗਾਏ ਅਰ ਮਾਮੂਲੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਗਲ ਨੂੰ
 ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਕੇ ਨਕ ਚਾਨੂੰਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕ 'ਗਪ'
 ਕਹਕੇ ਮੂੰਹ ਮੋਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਜ਼ਕ ਨੂੰ
 ਸਲ ਸਲ ਹੀ ਹੈ । ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ
 ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ
 ਨਾਲ ਵਾ ਜੰਗਜੂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਅਜਕਲ ਸਮਾ ਖੈਸਾ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹੀਏ ਕਿ ਫਲਾਨੀ ਗਲ ਫਲਾਨੀ
 ਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੇ
 ਬੋਲੇ ਨਾਲ ਹਿਲਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮੁੰਹ ਤੋਂ ਨਨੇ ਈਥੀ
 ਮਹਾਰਨੀ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਹ ਦ-
 ਈਥੀਏ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਦ
 ਝਟ ਕਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਚੇ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਦ-
 ਰੁਸਤ ਹੈ। ਆਸਲ ਗਲ ਦੇ ਸਚ ਸੂਠ ਨੂੰ ਕੋਈ
 ਨਹੀਂ ਪਰਖਦਾ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਨੂੰ ਟੋਲਦਾ
 ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
 ਕਿ ਇਸ ਜੁਧ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਬਲਕੇ
 ਦੂਸਰੇ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਦੇ ਜੀਅਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬ-
 ਹਾਵਡੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਾ ਦਿਤਾਹੈ। ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼
 ਬਹਾਵਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ
 ਨਜ਼ੀਰ ਤਵਾਰੀਖ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮਿਲਨੀ ਕਿਤੇ ਰਹੀ,
 ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੀ ਨਹੀਂ ਲਢਦੀ।
 ਕੈਸੀ ਅਚਰਜ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀਸਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜੀ
 ਜੰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਇਕ ਆ-
 ਦਮੀ ਪਾਸੋਂ ਕਲਮ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ
 ਵਢਾ ਸਿਟਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੋਈ ਵਧਕੇ ਕਹਾਣੀ
 ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜੋਹਰ
 ਦਿਖਾਲੇ ਅਜ ਜਾਰੀ ਮੁਹੱਕੜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ

ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਡੀਕਾ ਬਜਾਇਆ । ਵਲੈਤ ਵਿਲ
ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੂਰਥੀਤ
ਤਾ ਪੁਰ ਛੰਦਬੰਦ ਰਚਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਾਏ
ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਚੰਦਾ ਕਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ॥

ਇਥੇ ਅਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂਦੀ ਜਿੰਦ ਵਾਰਵੀਂ ਲੜਾਈ
ਦਾ ਸਮਾਜਾਰ ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ।

ਕਿਲੇ ਲਾਕਹਾਰਦ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕੁ ਮੀਲ ਪਰੇ
ਸਾਰਾਗੜੀ ਨਾਮੇ ਇਕ ਜਗਾ ਜੰਗੀ ਚੌਂਕੀ ਦੇ ਵੰਗ
ਪਰ ਸੀ । ਜੋ ਕਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦੀ ਅਰ ਨਾ
ਜੰਗ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਉਣੇ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਇਕ
ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਗਾ ਸੀ ਬਾਰਾਂ ਸੁਤੰਬਰ
੧੯੯੯ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ੨੧ ਸਿੰਘਾਂ
ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਸੀ । ਏਹ ਸਿੰਘ ੩੬
ਨੰਬਰ ਪਲਟਨ ਦੇ ਸਨ । ਜਿਸ ਫੌਜ ਨੇ ਅਜਤਕ
ਕਦੇ ਜੰਗਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਪਾਇਓਨੀ ਅਰਦੀ
ਇਕ ਛੀਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇ
ਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਕਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਹ ਬ
ਹਾਦਰ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਸਨ । ਉਸ ਬਹਾਦਰ ਦੀ
ਉਲਾਦ ਜਿਨ ਕਦੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਰ ਜਿਸ
ਦੀ ਉਲਾਦ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਹੀਂ ਸਿਟੇ, ਛਲ ਵਿਚਭਾਂਵੇ
ਫਸੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਬਲ ਦੇ ਅਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਿਗੇ ।

ਇਸ ਨਾਉ ਧਰੀਕ ਕਿਲੇ ਪੁੱਤ ਪਠਾਨਾਂ ਦੇ
ਹਜ਼ਾਰਹਾ ਜੁਆਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ (ਸਨਧ
ਬਧ) ਸਨ ਹਲਾ ਆ ਹੋਇਆ, ਅਰਉਨੁਂਨੇਏਹ
ਠਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰ ਲਵੀਏ।
ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਵੰਡਾ ਪਹਨੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਅਰ
ਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੂਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੁੰਦੇ
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਘਾਬਰੇ। ਜਿਉਂ ੨ ਵਧ ਵੈਰੀ
ਆਉਣ ਅਰ ਛਿਥੇ ਹੋ ਹੋ ਹੱਲੇ ਕਰਨ, ਤਿਵੇਂ ੨
ਬਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਡ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਵੇ।
ਖਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੋਸਲੇ ਸ਼ੋਰ ਤੇ
ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ ਅਰ ਕਚੀ-
ਚੀਆਂ ਵਟ ਵਟ ਕੇ ਉਲੁਲੁਲੁਲੁਲੁ ਪਏ, ਪਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ੨੧ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਣ
ਦਿਤੀ। ਗੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ
ਐਸੀ ਦਿੜਤਾ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ
ਨੂੰ ਹੀ ਰੋਕੀ ਰਖਿਆ ਗੋਲੀਆਂ ਜਾਬ ਓਹ ਮੂੰਹ
ਭੜਕਵੇਂ ਦਿਤੇ ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹਦ ਅਪਣੇ
ਫੌਜੀ ਮਰਵਾ ਕੇ ਘਾਇਲ ਕਰਵਾਕੇ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ
ਪਿਆ। ਜਿੰਨੀ ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ
ਉਨੀ ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹਦੀ ਖਾਧੀ ਤੇ ਜਾਨਾਂ ਦਾ
ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਬਾਹਲੈ ਤੋਂ ਬਾਹਲਾ ਹੋਇਆ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਉਛੜ ਸਾਵਣ ਦੇ
 ਮੀਂ ਵਾਂਕੁ ਵਸਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣ
 ਦੀਆਂ ਛੀਮਾਂ ਵਾਂਗ ਲਿਟਾ ਤੇ ਗਾਲ ਰਹੀ ਸੀ।
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚ (ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕਤ-
 ਲ) ਖੌਫਨਾਕ ਦਸਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ
 ਘੰਟਿਆਂ ਤੀਕ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ
 ਹੱਲਿਆਂ ਦੀ ਰੌਕ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਬੜੀ ਜਵਾਬਰਦੀ
 ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਧਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਬੀ ਅਪਨੇ ਨੁਕ-
 ਸਾਨ ਤੇ ਘਾਟੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਰ
 ਹੱਲਾ ਕਰਨੋਂ ਬਸ ਨਾ ਕੀਤੀ ॥

ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਕਹਾਹਟ ਦੇ ਕਿਲੇ ਪੁਰੋਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ
 ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਅਪਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦਿਲ
 ਕੰਬਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸੀ,
 ਅਰਜੋਸ਼ ਰਗ ਰਗ ਵਿਚ ਉਛਲ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਰ
 ਕੀ ਕਰਦੇ ਓਹ ਇੰਨੇ ਥੋੜੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਮਦਦ
 ਨੂੰ ਨਿਕਲਦੇ ਤਦ ਸਭ ਕਤਲ ਹੁੰਦੇ, ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ
 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ ਅਰ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ
 ਧਾਰੀ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਜੋਸ਼ ਭਰੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ
 ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦਾਖਾ ਨੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਨਹੋਂ
 ਰਿਕਣ ਦਿਤਾ ਉੜਕ ਤਯਾਰ ਬਰ ਤਯਾਰ ਹੋਕੇ
 ਸੌ ਜਵਾਨ ਕਿਲਿਓਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਪਰ

ਵੈਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਕੇ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਆ ਪ
ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਵਾਪਸ
ਜਾਣੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ॥

ਹੁਣ ਉਸ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਘਰੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸਾ
ਦੀ ਬਿਨਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾਦੀ
ਉਮੈਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗਲ ਉਹ ਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਤਖਤੇ ਵਾਕ
ਵੈਰੀਆਂ ਵੇਂ ਦਲਰੂਪੀ ਸਮੰਦਰ ਵਿਚ ਘਰ ਗਏ
ਹਾਂ, ਅਰ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਜੰਦ੍ਰੇ ਹੁਨਰਜ ਚੁਕੇ
ਹਨ, ਇਸ ਬੇਰਹਮਸਮੰਦ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਰੂਪੀ
ਲਹਰਾਂ ਨਾਲ ਪਛੜੀਨਾ ਇਹ ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ
ਵਾਲੇਦਾ ਭਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਫੇ ਛੇ ਘੰਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ
ਕਿ ਇਕੀ ਆਦਮੀ ਇਕ ਬੋਲੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਖੂਨੀ
ਸੈਨ, ਦੇ ਹਥੋਂ ਬਚਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰ ਅਜੇ ਤੀਕ
ਦਿਲ ਨੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ੨
ਸਾਬੀ ਬੀ ਬੀਦੂਕਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋਕੇ ਫਤੇ ਗਜਾ-
ਉਣ ਲਗੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਹੋਰ
ਕਰੜੇ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਕੁਰ ਸ਼ੇਰ
ਜਿਨਾ ਸਤਾਇਆ ਜਾਵੇ ਉਤਨਾ ਗੁਸੈਲ ਤੇ
ਮਰੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੌਤ ਦੇ ਮੁੰਹਵਿਚ
ਅੜੇ ਖੜੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਬੀ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ,

ਭਾਵੇਂ ਵੈਰੀ ਲਾਲਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਲਾ ਲੈਕੇ
ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦਿਆਂ
ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਮਾਈਹੈ
ਉਹ ਕੀ ਜਾਣਨ ਕਿ ਹਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲੋਕੀ
ਕੰਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਅਨਪੜ ਹਨ, ਅਰ ਹੈਡੀ
ਸਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਜੁਧ ਦੇ ਪੁਤਲੇ, ਤਿੰਨਾਂ ਪਦਾਂ
ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਹਾਰ, ਭਾਜ, ਤੇ ਸਰਣ
ਲੈਣੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਦਯਾ
ਨਾਲ ਨਾ ਵਿੱਨੇ ਹੁਦੇਇਕੋ ਸਤਰ, ਪੜੇ ਹੋਏ ਹਨ
‘ਉਹ ਜਾਣੇ’ ਜਿੰਦ ਦਾ ਕੀ ਹੈ ? ਜਦ ਖਾਲਸਾ
ਬਣਿਆ ਅਜ ਤਕ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਕੋ ਸਬਕ
ਪਕਾਇਆ ਹੈ ‘ਮਾਰ ਲਓ ਜਾਂ ਮਾਰ ਜਾਓ’ ਤਦੇ
ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,
‘ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੰਗ ਏਕ ਲੜਾਉਂ ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ
ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ’ ।

ਦੇਖੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਏਥੇ ਹੁਣ ਗਿਣਤੀ ਬੀ
ਘਰ ਗਈ, ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੇ ਕਿਸੇਂਹੂੰ ਚਿੰਤਾ
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਗਜਾਉਂਦੇ
ਹਨ ਅਰ ਮਾਰਟੀਨੀਆਂ* ਦੀ ਬੁਢਾੜ ਪੁਰ

* ਹੈਨਰੀ ਮਾਰਟਨ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ।

ਬੁਛਾੜ ਮਾਰਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿੰਨ
 ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਹੋਸਲੇ ਅਰ ਐਸੇ
 ਟਾਕਰੇ ਤੋਂ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਨਜ਼ੀਰ ਸਚ ਮੁਚ ਅੰਗੇ-
 ਜਾਂ ਤਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ, ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ
 ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੀਕਵ-
 ਖਤ ਪਾਈ ਰਖਦੇ, ਪਰ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਨੇ
 ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ । ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਰੁਖ ਐਸੀ ਭੈੜੀ
 ਬਨਾਵਟ ਸੀ ਕਿ ਪਠਾਂਨ ਉਥੇ ਲੁਕ ਗਏ, ਜੋ ਲ-
 ਜਾਈ ਵਿਚ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ
 ਉਹ ਲੇਸਨ, ਅਰ ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ
 ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਾਂ ਪਠਾਨਾਂ ਨੇ ਕੰਧ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕ-
 ਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰਰਵਾਈ
 ਗੁਲਿਸਤਾਂਨਦੇ ਕਿਲੇ ਉਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਸੀਮੇ
 ਨਾਲ ਅਖੀਂ ਡਿਠੀ । ਪਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਭੜਕ ਵਿਚ
 ਉਲੜੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸਾ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਹੁਨਾ
 ਲਗਾ । ਜਦੋਂ ਵੈਰੀ ਕੁਹਾਵਿਆਂ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ
 ਤੋਵਨ ਨੂੰ ਪਏ, ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਮਾਰੇ ਜਦੋਂ
 ਜਦੋਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਢਾਉਣ ਲਈ ਪਏ ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਪ-
 ਟਕਾਹੇ । ਪਰ ਇਸ ਬੇਖਬਰੀ ਦਾ ਕੀਉਂ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ
 ਜਿਸਦੀ ਸ੍ਰੀਹ ਹੀਨਾਂ ਨਿਕਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਧ ਵਿਚੋਂ
 ਰਸਾਂ ਕਫਲਿਆ ਅਰ ਹੁਮਹੁਮਾ ਇਕ ਵਾਰਗੀ

ਹਲੇ ਤੇ ਹਲਾਕਰਕੇ ਉਸਰਸਤੇ ਅੰਦਰਆਣ ਧਸੇ,
 ਇਸੇ ਹਲਾ ਚਲੀ ਵਿਚ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਬਾਈਂ
 ਪੈੜੀਆਂ ਵੀ ਲਗ ਗਈਆਂ ਓਹ ਕਾਲੀਆਂ ਨੀ-
 ਲੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀਮਖੀਆਂ ਵਾਂਝ ਮੁ-
 ਰੱਬੇ ਦੇ ਨੰਗੇ ਮਰਦਬਾਨ ਵਿਚ ਵੜਨ ਨੂੰ ਪਏ।
 ਇਸ ਵੇਲੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਜੂਨ
 ਜੋ ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਗਏ ਸਨ, ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲੜੇ,
 ਬਾਕੀ ਅਣਗਿਣਤ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕਾਂ
 ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਇਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਨੂੰ
 ਸਫਲ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਜੀ ਕੀਤਾ। ਚਾਰਚੁ-
 ਢੇਰੇ ਵਿਚਾਰੇ ਘੇਰੇ ਗਏ, ਅਰ ਹਥੋਂ ਹਥੀ ਸ਼ਹੀਦ
 ਹੋਣ ਲਗੇ, ਪਰ ਬਲੇਬਈ ਭੁਜੀਗੀਓ! ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰ-
 ਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਓ! ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਹਾ
 ਹੈ, ਨਹੀਂ ਲੋਹਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਿਲ ਵਿਚ
 ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬੈਠੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਅਨਹੋਏ ਕੰਮਕਰਾ
 ਕਰੀ ਹੈ। ਜਖਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਰਲਦੇ,
 ਲਹੂ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਛਾਨਣੀ
 ਬਨ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਕਾਨ ਤੇ ਹੁਟਾਨ ਨੇ ਚੂਰ ਕਰ
 ਡਡਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਹੋਸਲਾ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਸਤ ਸਵਾਇ
 ਆ ਹੈ। ਜਖਮੀ ਬਾਹੀ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਉਤਾਰ
 ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਆਵੈੜੇ ਤੇ ਕਰੜੇ ਅਫਰੀਦੀਆਂ

ਨੂੰ ਦਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਕੇ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ
 ਮੂੰਹ ਮੌਝਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ
 ਪਾਸੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜੋਰ ਕਿਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕਣਾ
 ਕਾਇਰਤਾ ਹੈ। ਪਠਾਨ ਬੀ ਹਰਾਨ ਹਨ ਕਿ ਇਹ
 ਲੋਕ ਕਿਸ ਮਿਟੀ ਦੇ ਘੜੇ ਹਨ, ਪੱਕ ਜਾਣਦੇ
 ਹਨ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਨ
 ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ, ਹਬਜਾਰ ਨਹੀਂ ਸੁਟਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਸਸਤ੍ਰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਐਉਂ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਕੁਰ
 ਕਿਸੇ ਪੱਥਰ ਪੁਰ ਤਲਵਾਰ। ਭੁਏ ਹੋਏ ੨ ਪਠਾਨ
 ਰਿਛ ਵਾਂਝ ਝਈਆਂ ਲੈ ਲੈ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈ
 ਨਾ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਝ ਸਿੰਘ ਪ-
 ਲਬਾਦੇ ਦੇਹਨ। ਉਤ੍ਰਕ ਅੰਤ ਆਗਿਆ। ਖਾਲਸੇ
 ਨੇ ਅੰਸੇ ਕਰੜੇ ਵੇਲੇ ਅਪਣੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਵਾਰਕੇ
 ਕੌਮ ਦੀ ਇਜਤ ਬਚਾ ਲਈ, ਪਰ ਬਚਾ ਲਈ
 ਇਕ ਸਿਖ ਘਾਇਲ ਹੋਇਆ ਮੰਜੇ ਪੁਰ ਪਿਆ
 ਸੀ, ਜਦ ਤੁਰਕ ਅੰਦਰ ਧਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮਰਦੇ ਹੋਏ
 ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇਖੋ ਮੰਜੇ ਪਏ ਨੇ ਹੀ ਬੰਦੂਕ
 ਦੇ ਫਾਇਰ ਕੀਤੇ, ਚਾਰ ਅਫਰੀਦੀ ਮਾਰੇ, ਫੌਰ
 ਕੁਝ ਜਖਮੀ ਕੀਤੇ ਅਰ ਫੇਰ ਆਪ ਸੁਰ ਪੁਰ ਨੂੰ
 ਸਿਧਾਰਿਆ। ਏਹ ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਦਾਨ
 ਸੀ, ਜੋ ਅਫਰੀਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੋਲੀ

ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੋਲਾਇਆ । ਹੁਣ ਵੀ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬੜੀ ਬੇਤਰਸੀਤੇ ਬੇਰਹਮੀਨਾਲ ਜੰਗਲੀਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕਟੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਕਬਹਾਦਰ ਬਾਕੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਗਾਰਦ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਿਹਾਹੈ। ਬੰਦੂਕਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਹੇਠ ਏਹ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲੇ ਨੂੰ ਏਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਬੇਡਰ ਅਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਖੜਾਹੈ ਅਰਹਦਵਾਨਿਆਂ ਵਾਂਝ (ਦੰਬੇ ਖਾ ਖਾ ਪਲੇ ਹੋਏ) ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੨੯ ਪਠਾਂਨਇਕਲੇਨੇ ਮਾਰੇ ! ਵਾਹ ਬਈ ਮਰਦ ! ਜਾਬਾਸ ! ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੈਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਇਕ ਇਕ ਮਾਰ ਲਿਆ । ਕਿਆ ਅਜੇ ਤੌਰਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਰਜਿਆ । ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਲਾਲਰੀ ਧਨ ਤੈਂ ਨਹੀਂ ਰਜਿਆ ਕਦੇ ਸੁਰਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਤ੍ਤੂ ਸਿਧਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਰਜਿਆ । ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹਵਾਸ਼ ਗੁਮ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰਇਕੱਲੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ । ਦੇਖੋ ਇਕਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਵੀਹ ਸਾਥੀ ਚੜ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਯਾਰ ਨਹੀਂ ਮਦਦ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ।

ਗਜੂੰਵੈਰੀਆਂਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਨਈਹੈ। ਅਰ

ਹਜਾਰਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੰਘਜੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਕੁਝ
 ਗਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਪਹਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਮਰਦਾਂ
 ਦੇ ਮਰਦਾਨ ਖਾਲਸ਼ੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜੋਹਰ ਦਿਖਾ
 ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਸੀਜ਼ਰ ਜੈਸਾ ਜੋਧਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
 ਪੰਜਾਂ ਸਤਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੀ ਜਿੰਦਦੇ ਬੈਠਾ। ਕਲ-
 ਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਹਜਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ
 ਭੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਜੀ ਵਿਚ ਕੀਹੈ ਕਿ ਇਕ
 ਇਕ ਭਰਾ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਇਕਤੁਰਕਮੈਂ ਮਾਤਿਆ
 ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬੀਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਇਕਹੋਰ ਮਾਰ
 ਲਵਾਂ। ਜੋ ਰਾਸ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਮੈਂ ਕਰਲਵਾਂਤੇ ਜਿੰਨੇ
 ਤੁਰਕ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਮਾਰ ਗਏ ਹਨ ਸੋ ਨਫੇ ਵਿਚ
 ਰਹਣ। ਉਹ ਨ ਹੋਵੇ ਜੋ ਜਗਤ ਕਹੇ ਕਿ ਘਾਟੇ
 ਵੰਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਗਏ ਹੁਣ ਤੁਰਕ ਜੋ ਹਲੇ ਤੇ
 ਹਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਫੇਰ ਹਲਾ ਕਰਕੇ ਪਏ। ਫੇਰ
 ਵੀ ਖਾਲਸ਼ੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੇ ਮੂੰਹ ਭੰਨਿਆ ਹੀਭੰਨਿ
 ਆ, ਅਰਇਕ ਨਾਮੀ ਜੋਧਾ ਮੈਤ ਦੀ ਘਾਟੇ ਉਤ-
 ਰਿਆ। ੨੯ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਵੈਰੀਨੇ ਉਸਨੂੰ
 ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਅਸੰਭਵਜਾਣਕੇ ਤੇ ਹੋਰ
 ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਨਾ ਲਗਦੀ ਦੇਖਕੇ ਇਕਲੇ
 ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਗੇ ਬੇਬਸ ਹੋਕੇ ਗਾਰਦ ਦੇਕਮਰੇ
 ਹੀ ਅਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਬਹਾਦਰ, ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਬ-

ਹਾਦਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀਆਗਲੀ
 ਵਿਚ ਰੋਹਦਾ ਭਰਿਆ ਤੇ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ
 ਸੜ ਗਿਆ। ਪਰ ਪਜਾਰੇ ਸ਼ਰਮਾਰਮਾਪਨੇ ਫੜ-
 ਰਜ ਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਿਮਕੱਹ ਹਲਾਲੀ ਨੂੰ ਦਾਗ
 ਨਹੀਂ ਲਗਣਦਿਤਾ। ਸਤਘੰਟੇਬੀ ਭਾਰੀ ਭਯਾਨਕ
 ਹੌਸਲੇ ਤੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਤੇ ਵਢ ਟੁਕੁਦੇ
 ਮਗਰੋਂ ਗੜ੍ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥ ਤਾਂ ਲਗੀ। ਪਰ
 ਕਿਸ ਮੁਲ ਤੇ। ਬੜੇ ਮੰਹਿਗੇ। ਦੋ ਸੌ ਦਾਮਰਨ
 ਅਰ ਅਣਗਿਣਤਾਂ ਦਾ ਜਖਮੀ ਹੋਨਾ, ਏਹ ਗਲ
 ਅਫਰੀਦੀ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਅਸਲਵਿਚ ਇਸ
 ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਗਾਜਰਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਵਢੀਆਂ ਅਰ
 ਘਾਇਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।

ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਠਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਨਾਂਨੂੰ (ਪਠਾਨ ਰੀ-
 ਵਾਲਵ) ਵਿਚ ਭੁਤਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਮਿਖਾਂਦੀਆਂ
 ਦੇਹੀਆ। ਨਾਲ ਵੈਰ ਲੀਤਾ ਮੁਰਦਾ ਲੋਬਾਂਦੇ ਹਥ
 ਪੈਰ ਵਢ ਅਰ ਐਸੇ ੨ ਬਰੇਹਾਲ ਕੀਤੇ ਕਿ ਲਿਖ
 ਦਿਆਂਸ਼ ਰਮਾਉਂਦੀਹੋਏ। ਕਿਲੇਨੂੰ ਢਾਹਕੇ ਮਿਟੀ
 ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜੋ ਹਥ ਲਗਾ ਸੋ ਲੁਟਿਆ।
 ਅਰ ਫੇਰ ਗੁਲਿਸਤਾਨ ਵਲ ਜਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ
 ਪਾਇਆ।

ਪਠਾਨ ਰੀ ਵਾਲ ਰਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

(੧੯)

ਇਸ ਬਿਧ ਸੁਰ ਬੀਰਾਂਦਾ ਜਥਾ ਅੰਤ ਤੀਕ
ਨਿਮਕ ਹਲਾਲੀ ਵਿਚ ਪਕਾ ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਦਮ
ਚੜਗਿਆ॥ਜਿਸ ਸਰਕਾਰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਲੁਣ ਖਾਧਾ
ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹੋਹਨਾਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਬਹੁਤ ਉਚੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਅਪਨੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਯੋਗ ਫਖਰ
ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਰਦਿੰਗਲੈਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ
ਦਾ ਜੋ ਦੂਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਉਸਲਈ ਲੜਦੇ ਅਰ
ਜ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

—+ੴਅਤਿ+—

ਇਤਿ